

The Creative Process of Thai Song Dam Performing Arts : “From Dien Bien Phu to Mahaisawan City”

Nattawut Ouppatham*

Suphannee Boonpeng

Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

*Corresponding author e-mail : nattawutouppatham.chula@gmail.com

Abstract

This article examines the creative process of the Thai Song Dam dance drama “From Dien Bien Phu to Mahaisawan City.” Data were collected from five types of documents - books, textbooks, journals, newspapers, and related materials - along with observations of performances and rituals of the Thai Song Dam community at the Thai Song Dam Cultural Center, the Panthom Museum (Ajarn Thanom Khongyimlamai), and the Thai Song Dam ethnic community in Khao Yoi District, Phetchaburi Province. The researcher’s personal experience as a member of the Thai Song Dam community was also integrated into the study.

The findings revealed seven creative steps: 1) conceptualization: depicting the migration of the Thai Song Dam from Dien Bien Phu to Thailand in a light and sound drama; 2) character development: dividing roles into the Thai Song Dam, political authorities, and the Siamese royal court; 3) script and music composition: featuring songs and dialogues in the Thai Song Dam language with Thai, Vietnamese, and Western musical blends; 4) costume design: adapting the Tohk mourning robe with added length and silver accessories; 5) prop design: using bamboo-woven crafts; 6) set design: recreating four key locations: the Siamese royal court, Kwang Toup house, the Vietnamese city gate, and Phra Nakhon Khiri; and 7) choreography: combining traditional Thai Song Dam dance with contemporary interpretations inspired by daily life and rituals. This performance serves as both a historical learning process and a means of preserving the cultural identity and traditions of the Thai Song Dam people.

Keywords : Creation, Dance, Light and Sound Show, Ethnic Group, Thai Song Dam

กระบวนการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยทรงดำ “จากเตียนเบียนฟูสู่มหัศจรรย์”

ณัฐวุฒิ อุปถัมภ์*

สุพรรณิ บุญเพ็ง

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*อีเมลผู้ประสาน : nattawutouppatham.chula@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานนาฏกรรมไทยทรงดำ “จากเตียนเบียนฟูสู่มหัศจรรย์” ด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร 5 ประเภท ได้แก่ หนังสือ ตำรา วารสาร หนังสือพิมพ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์ชมการแสดงและการประกอบพิธีกรรม ของชาวไทยทรงดำจาก 3 แหล่ง ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมอญ (อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย) และชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และประสบการณ์ของผู้วิจัยในฐานะชาวไทยทรงดำ และนำข้อมูลมาสร้างสรรค์การแสดง ผลการวิจัยพบว่าในกระบวนการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยทรงดำ จากเตียนเบียนฟูสู่มหัศจรรย์ ขั้นตอนการสร้างสรรค์ มี 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) แนวคิดการแสดง ถ่ายทอดการอพยพของชาวไทยทรงดำจากเตียนเบียนฟูมายังประเทศไทย ในรูปแบบละครแสงสีเสียง 2) การสร้างตัวละคร แบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายไทยทรงดำ ฝ่ายอำนาจการเมือง และฝ่ายราชสำนักสยาม 3) การสร้างบทและเพลงประกอบการแสดง บทร้องและบทเจรจา ภาษาไทยทรงดำ ดนตรีพื้นบ้านไทยทรงดำ ผสมกับดนตรีไทย เวียดนาม และสากล 4) การออกแบบเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้าเพิ่มความยาว และสวมเครื่องประดับเงิน 5) การออกแบบอุปกรณ์การแสดง เป็นเครื่องจักสาน 6) การออกแบบฉาก จำลองสถานที่สำคัญ 4 แห่ง คือ ราชสำนักสยาม เรือนกวางตุ้ง ประตูเมืองเวียดนาม และพระนครคีรี 7) การออกแบบกระบวนการทำรำ ทำรำดั้งเดิมผสมผสานกับแนวคิดใหม่ โดยได้รับแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิตและพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำ การแสดงชุดนี้จึงเป็นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำให้คงอยู่ต่อไป

คำสำคัญ : การสร้างสรรค์, นาฏกรรม, ละครแสงสีเสียง, ชาติพันธุ์, ไทยทรงดำ

1. บทนำ (Introduction)

เพชรบุรี เป็นจังหวัดที่อยู่ทางภาคกลางตอนล่างของไทยที่เคยรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยโบราณ ปรากฏหลักฐานในรูปของโบราณวัตถุและโบราณสถาน แหล่งที่อยู่อาศัยหลงเหลืออยู่ทั่วไปตั้งแต่ในช่วงที่เป็นชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบหลักฐานแถบภูเขาทางตะวันตกในเขตอำเภอท่ายาง ต่อมาชุมชนในแถบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมเขมรโบราณจึงมีการพัฒนาสร้างเมืองในรูปแบบของวัฒนธรรมเขมรโบราณเป็นรูปสี่เหลี่ยมที่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเพชรบุรี ชื่อของเมืองเพชรบุรี ปรากฏหลักฐานแน่ชัดในศิลาจารึกสุโขทัย 2 หลัก คือ ศิลาจารึกหลักที่ 1 และศิลาจารึกวัดเขากบ (Phetchaburi Provincial Office, n.d.) เพชรบุรีเป็นอีกจังหวัดที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่หลายกลุ่ม เช่น ชาติพันธุ์ไทย ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์อิสลาม ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ชาติพันธุ์ลาวพวน และ ชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชาติพันธุ์ไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง หรือ ไทยโซ่ง เป็นคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่

สิบสองจุไทย หรือ เมืองแก่ง อยู่ทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม อพยพผ่านลาวมาสู่ไทย สมัยธนบุรีถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ ให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอเขาชัยวัน จังหวัดเพชรบุรี ชาวไทยทรงดำนิยมแต่งกายด้วยสีดำ จึงเรียก ไทยทรงดำ ตามลักษณะเครื่องแต่งกาย ส่วนคำว่า โซ่ง ที่เรียกกันสันนิษฐานเป็นคำที่มาจากคำว่า ช่ง หรือ ทรง แปลว่า กางเกง สภาพความเป็นอยู่ของชาวไทยทรงดำจะอาศัยอยู่ในเรือนที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ ยอดจั่วประดับไม้แกะสลักคล้ายเขากวางไขว้เรียกว่าชอกูด สิ่งสำคัญที่คู่กับเรือน คือ ยุง ข้าว สำหรับเก็บข้าวเปลือก (Fine Arts Department, 2022) ชาวไทยทรงดำมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง รวมไปถึงความเชื่อและพิธีกรรมที่มีเอกลักษณ์ โดยเฉพาะเรื่องการนับถือผีและบรรพบุรุษ เช่น ประเพณีเสนเรือน คือ การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษด้วยอาหารคาวหวาน เพื่อแสดงถึงความกตัญญู (SaThonghai, 2016) การละเล่นรำแคน คือ การละเล่นอย่างหนึ่งที่จัดในเดือนเมษายนของทุกปี เป็นการมารวมตัวรับประทานอาหารร่วมกันและมีการรำตามเสียงแคนของชาวไทยทรงดำ การละเล่นลูกช่วง เป็นการละเล่นโยนลูกช่วงให้อีกฝ่ายรับประกอบการรำแคนและการตีกลอง การละเล่นอินทอนพ่อนแคน เป็นการโยนลูกช่วงและรำรำต่อกลั่นกันตามจังหวะเพลงแคน (Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre, 2023)

จากการสำรวจผลงานนาฏกรรม ผู้วิจัยยังไม่พบละครแสงสีเสียงที่ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับไทยทรงดำ ด้วยเหตุนี้ ประกอบกับการที่ผู้วิจัยเป็นชาวไทยทรงดำ จึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำและสนใจที่จะสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยทรงดำ ชุด จากเดียนเบียนฟูสู่มหัศจรรย์ โดยถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การอพยพ ประเพณี และพิธีกรรม ในรูปแบบของละครแสงสีเสียง เพื่อเป็นแนวทางการสร้างสรรค์นาฏกรรมให้แก่ผู้ที่สนใจ รวมถึงเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำให้คงอยู่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานนาฏกรรมไทยทรงดำ “จากเดียนเบียนฟูสู่มหัศจรรย์”

3. ขอบเขตของการวิจัย (Research Scope)

ผู้วิจัยแบ่งขอบเขตของการวิจัยออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา วิถีชีวิต ประเพณี และพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

3.2 ด้านบุคคล สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน 3 ท่าน คือ นางถนอม คงยิ้มละมัย อดีตครูโรงเรียนอำเภอเขาย้อย นายพนัส ล้วนเมือง อดีตกำนันหนองปรัง นางสาวนุชนภา เครือหงส์ ปราชญ์ชาวบ้านอำเภอเขาย้อย

3.3 ด้านสถานที่ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

3.4 ด้านเวลา ตั้งแต่มีนาคม พ.ศ. 2567 ถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2568

4. วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยในครั้งนี้มีรูปแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ได้แก่ หนังสือ ตำรา วารสาร หนังสือพิมพ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

4.2 การสังเกตการณ์ ชมการแสดงและการประกอบพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำจาก 3 แหล่ง ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ พิพิธภัณฑ์ปานถนอม (อาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย) และชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

4.3 ประสพการณ์ของผู้วิจัย ผู้วิจัยเป็นชาวไทยทรงดำจากจังหวัดเพชรบุรี มีความผูกพันกับวัฒนธรรมไทยทรงดำตั้งแต่เยาว์วัยที่ได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัว โดยยังคงใช้ภาษาไทยทรงดำในชีวิตประจำวัน และร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในด้านศิลปะการแสดง ผู้วิจัยได้เรียนรู้การฟ้อนรำพื้นบ้านจากผู้อาวุโส และมีโอกาสร่วมแสดงในงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสื่อสารคุณค่าและอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ กระบวนการเรียนรู้ของผู้วิจัยเกิดจากการมีส่วนร่วมในชีวิตจริงของชุมชน ทำให้มีความเข้าใจลึกซึ้งในภูมิปัญญาท้องถิ่น และเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้อยู่ร่วมสมัยอย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้การวิจัยในครั้งนี้จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ตรง ความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม และความมุ่งมั่นในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของไทยทรงดำอย่างถูกต้องและมีคุณค่า

4.4 การสร้างสรรค์การแสดง แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

4.4.1 ขั้นเตรียมการ แนวคิดการแสดง การสร้างตัวละคร การสร้างบทและเพลงประกอบ การแสดง การออกแบบเครื่องแต่งกาย การออกแบบอุปกรณ์การแสดง การออกแบบฉาก การออกแบบกระบวนการทำรำ

4.4.2 ขั้นการแสดง นำเสนอผลการวิจัยจากการสร้างสรรค์รูปแบบการแสดง

4.4.3 ขั้นหลังการแสดง นำเสนอผลการวิจัยจากการสำรวจความคิดเห็นของผู้ชมการแสดง

5. ประโยชน์ของการวิจัย (Research Benefits)

5.1 เพื่อเผยแพร่ประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรีในรูปแบบนาฏกรรมสร้างสรรค์

5.2 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์นาฏกรรมจากเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์

6. ผลการวิจัย (Research Results)

การวิเคราะห์ผลการวิจัยในเบื้องต้น ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร การสังเกตการณ์จากประสบการณ์ตรง โดยศึกษาประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ประเพณีของชาวไทยทรงดำ อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี จากการศึกษาแสดงให้เห็นข้อมูลที่จะนำไปสังเคราะห์สู่กระบวนการสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ชาวไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง หรือไทยโซ่ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นกำเนิดบริเวณเมืองเดียนเบียนฟู และพื้นที่สิบสองจุไทย นางสาวนุชนภา เครือหงส์ ปราชญ์ชาวบ้านอำเภอยาย้อย กล่าวว่า พื้นที่ตรงนั้นจะมีชนชาติพันธุ์อื่น ๆ ด้วย เช่น ไทยดำ ไทยแดง ไทยขาว ต่อมาเมื่ออพยพเกิดขึ้น เนื่องจากมีสงคราม เพราะเป็นยุคล่าอาณานิคมทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม ก่อนอพยพมาทางสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเข้าสู่ประเทศไทย ชื่อ “ไทยทรงดำ” มีที่มาจากลักษณะการแต่งกายแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ ซึ่งนิยมสวมเสื้อผ้าสีดำ นายพนัส ล้วนเมือง อดีตกำนันหนองปรัง กล่าวถึงการอพยพของชาวไทยทรงดำเข้าสู่ประเทศไทยว่ามีมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี และเพิ่มขึ้นในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ชาวไทยทรงดำตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเพชรบุรี โดยเดินทางผ่านหนองบัวลำภู น้ำพอง สระบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี มาถึงเพชรบุรี กระจายตัวอยู่ในหลายอำเภอ เช่น บ้านแหลม และทำยางโดยเฉพาะที่อำเภอยาย้อย

ด้านภาษา ชาวไทยทรงดำมีภาษาพูดเป็นของตนเอง ซึ่งจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท-กะได ลักษณะของภาษาไทยทรงดำมีอักษร 39 ตัว โครงสร้างเป็นคำโดดพยางค์เดียว ภาษาไทยทรงดำไม่มีเสียงควบกล้ำ นางณอม คงยิ้มละมัย อดีตครูโรงเรียนอำเภอยาย้อย กล่าวว่า ชาวไทยทรงดำในไทยจะมีสำเนียงปะปนกับภาษาไทย มีการออกเสียงพยัญชนะ “ย” ขึ้นจมูก ซึ่งคล้ายคลึงกับสำเนียงภาษาอีสาน แม้ว่าภาษาเขียนของชาวไทยทรงดำจะเคยมีอยู่ แต่ปัจจุบันได้สูญหายไป เหลือเพียงผู้ที่มีความรู้ด้านเวทมนตร์คาถาที่สามารถเขียนได้

ด้านสังคมและวัฒนธรรม ระบบเครือญาติของชาวไทยทรงดำมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย โดยการแต่งงานมักเกิดขึ้นภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน การสืบสกุลจะนับตามสายบิดาเป็นหลัก ที่อยู่อาศัยมีลักษณะเป็นทรงกระดองเต่าเรียกว่า กวางตุบ ใต้ถุนสูง ผืนเรือนทำจากไม้รวกขัดแปะ และมีคอกสัตว์อยู่บริเวณเรือน

นอกจากนี้ ชาวไทยทรงดำยังมีความเชื่อเรื่องผีและขวัญ วิถีชีวิตและพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยทรงดำจึงเกี่ยวกับผีและขวัญ ตัวอย่างพิธีกรรมสำคัญ เช่น พิธีเสนเฮือน เป็นพิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษเพื่อขอพรให้ครอบครัวมีความสุขและความเจริญรุ่งเรือง เป็นต้น ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงนับถือศาสนาพุทธ ทำให้ชาวไทยทรงดำนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก นับถือผีเป็นรอง

จากที่กล่าวไปข้างต้นจึงเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยทรงดำ ชุด จากเดียนเบียนฟูสู่มหัศจรรย์ ขึ้นเตรียมการแสดงที่จะกล่าวถึงนี้ แบ่งกระบวนการออกเป็น 7 ขั้นตอนตามองค์ประกอบ การแสดง แนวคิดการแสดง การสร้างตัวละคร การสร้างบทและเพลงประกอบการแสดง การออกแบบเครื่องแต่งกาย การออกแบบอุปกรณ์การแสดง การออกแบบฉาก และการออกแบบกระบวนการทำรำ ดังนี้

6.1 แนวคิดการแสดง จากการศึกษาพบว่าประวัติศาสตร์ของชาวไทยทรงดำไม่ได้ถือกำเนิดที่ประเทศไทย แต่ถือกำเนิดที่เดียนเบียนฟูแล้วอพยพย้ายถิ่นฐานมายังประเทศไทย เนื่องจากปัจจัยทางการเมืองและสงคราม การสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยทรงดำ ชุด จากเดียนเบียนฟูสู่มหัศจรรย์ มีแนวคิดที่จะถ่ายทอดเรื่องราวการเดินทางจากเดียนเบียนฟูมาสู่ประเทศไทย ผ่านเหตุการณ์เกี่ยวกับชาวไทยทรงดำ การก่อสร้างพระราชวัง และการนำพาวัฒนธรรมติดตัวมาเพื่อส่งต่อให้คนรุ่นหลังภาคภูมิใจ รวมถึงพิธีกรรม

หามเจ้าที่สื่อถึงความจงรักภักดี นำเสนอในรูปแบบละครแสงสีเสียง ซึ่งเป็นการผสมการแสดงสด (Live Performance) เข้ากับแสงสีเสียง (Light & Sound) เพื่อสร้างบรรยากาศให้สมจริงเหมาะสมกับการแสดงเชิงประวัติศาสตร์ การแสดงชุดนี้ประกอบด้วย 5 ฉาก โดยเริ่มตั้งแต่ชาวไทยทรงดำอพยพมาจากเดียนเบียนฟูมาสู่ประเทศไทยตามแนวคิดการแสดง ดังตารางที่ 1

Table 1 โครงสร้างการแสดง

ฉากที่	ชื่อฉาก	เนื้อหา
1	ถิ่นกำเนิดแห่งเดียนเบียนฟู	นำเสนอวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยทรงดำในเดียนเบียนฟู และความผูกพันในชุมชนผ่านการละเล่นต่าง ๆ
2	การอพยพฝ่าภัยสงคราม	จำลองการอพยพข้ามภูเขาและแม่น้ำ การถูกกวาดต้อนจากเวียดนามและลาวมาสู่ไทยด้วยความยากลำบาก
3	ตั้งรกราก ณ เมืองมโหศวรรย์	แสดงถึงการลงหลักปักฐานและสร้างบ้านเรือนปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่
4	สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ	เป็นการแสดงเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความสามัคคีและการสืบทอดวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำจากรุ่นสู่รุ่น
5	ลาวไทยทรงดำหามเจ้า	เล่าเรื่องชาวไทยทรงดำก่อสร้างพระนครคีรี และแห่หามพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเขาอย่างจงรักภักดี

Source: Ouppatham (2024)

จากแนวคิดและโครงสร้างการแสดง 5 ฉาก ระยะเวลาฉากละ 20 นาที รวม 1 ชั่วโมง 40 นาที นาฏกรรมไทยทรงดำ ชุด จากเดียนเบียนฟูสู่มโหศวรรย์ จึงเป็นการเล่าเรื่องราวในเชิงประวัติศาสตร์ของชาวไทยทรงดำ ที่นำเสนอในรูปแบบละครที่แสดงสดประกอบแสงสีเสียง

6.2 การสร้างตัวละคร ตัวละครสร้างขึ้นให้คล้ายกับบทบาทในชีวิตจริง โดยแบ่งออกเป็นฝ่ายไทยทรงดำ ฝ่ายอำนาจการเมือง และฝ่ายราชสำนักสยาม ดังนี้ 1) ฝ่ายไทย มีกลุ่มตัวละครหลักเป็นครอบครัวหนึ่ง ประกอบด้วย อ้ายเข้ม (พ่อ) เอ็มแป้น (แม่) ปี่เอื้อยลำเพย (ลูกสาว) ลูกหลานเซย (ลูกชาย) และกลุ่มชาวบ้านไทยทรงดำ มีบทบาทเป็นชาวไทยทรงดำที่อพยพจากเดียนเบียนฟูมาสู่ไทย 2) ฝ่ายอำนาจการเมือง ประกอบด้วย ขุนศึกญวน หมื่นจันทะ และหลวงเพชรรักษา มีบทบาทเป็นฝ่ายผู้มีอำนาจที่ก่อให้เกิดสงครามกลางเมือง เป็นเหตุให้ชาวไทยทรงดำต้องอพยพ 3) ฝ่ายราชสำนักสยาม ประกอบด้วย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4) (พระบรมรูปแทนพระองค์) และข้าราชการบริพาร มีบทบาทในการช่วยเหลือและให้ความคุ้มครองผู้อพยพชาวไทยทรงดำ

6.3 การสร้างบทและเพลงประกอบการแสดง การสร้างบทนาฏกรรมไทยทรงดำ ชุด จากเดียนเบียนฟูสู่มโหศวรรย์ มีการนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการอพยพมาปรับปรุงให้น่าสนใจยิ่งขึ้น เช่น การเพิ่มตัวละคร การเพิ่มสถานที่ โดยแต่งในรูปแบบบทร้องและบทเจรจา ด้วยภาษาไทยทรงดำแท้ ดังตัวอย่างจากฉากที่ 1 ถิ่นกำเนิดแห่งเดียนเบียนฟู

เกริ่น (ภาษาไทยทรงดำ)

แต่เจ้าแต่เก่าบ้าน เมืองเฮนนี้
กาลเวลาผ่านไป อิตแต่ปู่เจ้าอย่าเจือ
บได้ถ่มปล่อยวางเสีย อิตสำไล อิตไต่บแปล
อิตเฒ่าแก่พ่อแม่ ยังไว้ต่อเรื่องราว

เกริ่น (คำแปลภาษาไทย)

เมื่ออดีตหลายร้อยปี ณ พื้นแผ่นดินทองแห่งนี้
กาลเวลาจะเคลื่อนไปซักกี่ครา ภูมิปัญญา
บรรพบุรุษ มิจางหาย ล่องลอยวัฒนธรรม
ประเพณี มิเสื่อมคลาย มรดกแห่งสายชาติพันธุ์

บทร้อง มีการนำเรื่องราวในฉากที่ 1 ที่นำเสนอวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยเป็นปูชนียของชาวไทยทรงดำ มาแต่งเป็นเพลงร้อง ในตัวอย่างเพลงแผ่นดินเกิดของเขา

เพลงแผ่นดินเกิดของเขา (ภาษาไทยทรงดำ)

บ้านเมืองเคยแปลงสร้างยังอยู่สุขสบาย
บ้านเมืองเฮนนี้ อยู่ดีกายกว้าง มีน้ำจืดมีปลา มีนาจืดมีข้าว
อยู่ดีบ่มีไข้หม่ เขาอยู่สุขสบาย

เพลงแผ่นดินเกิดของเขา (คำแปลภาษาไทย)

บ้านเมืองที่เคยสร้างยังอยู่สุขสบาย
บ้านเมืองของเรานี้ อยู่ดีสบายกายสบายใจ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว
อยู่ดีไม่มีใครมาข่มเหง เราอยู่สุขสบาย

จากเพลงแผ่นดินเกิดของเขา จะเห็นได้ว่ามีการกล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวไทยทรงดำ และสภาพแวดล้อมที่เคยเป็นปูชนีย

บทเจรจา ตัวละครในการแสดงจะทำหน้าที่ดำเนินเรื่องราวต่าง ๆ และขยายความบทร้อง ภาษาไทยทรงดำให้ชัดเจนด้วยการเจรจาสนทนากันและการรำรำ ดังตัวอย่างจากฉากที่ 1

- อ้ายเข้ม** - ไต่คำของเขา สืบเชื้อสาย มากกว่าฮ้อยปี ปาเขาบ่อนนี้เป็นบ้านเมืองเฮน
(ไทยทรงดำของเราสืบเชื้อสายมากกว่าร้อยปี ปาเขาแห่งนี้เป็นบ้านของเรา)
- ลูหล่าเขย** - แต่อ้าย ฮาได้ยินข่าวว่า ขุนศึก ยวนจะเกณฑ์ไปฮับ ฮาบะให้เขาต้องสูญเสียพี่น้อง
(แต่ข้าได้ยินข่าวว่าขุนศึกยวนจะเกณฑ์ชายหนุ่มไปรบ ข้าไม่อยากให้เราต้องสูญเสียพี่น้อง)
- เอ้มแป้น** - หากเกิดศึกอีกเตื่อ เขาจะเหลืออะฮังมะเล้ย
(หากเกิดสงครามอีกครั้ง เราจะไม่เหลืออะไรอีก)

จากบทเจรจา เป็นการสนทนากันระหว่างบุคคล 3 คน มีเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิหลังของชาวไทยทรงดำที่อาศัยอยู่ในดินแดนเขมรมานาน แต่กำลังเกิดปัญหาทางการเมือง ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่ฉากต่อไป

ดนตรีประกอบการแสดง ผสมผสานดนตรีเดิมและดนตรีใหม่ คือ ดนตรีและทำนองเพลงเดิมมา
ปรับเปลี่ยนเครื่องดนตรี ให้ความหลากหลาย ได้แก่ เพลงแคนอย่าง เพลงไทยดำนำพัน เพลงศรีนวล และ
เพลงแคนแข็ง ส่วนดนตรีที่ออกแบบใหม่ เป็นทำนองช่วงสงครามเพื่อเพิ่มความเข้าใจ แต่ยังคงมีการใช้
เครื่องดนตรีพื้นบ้านของไทยทรงดำ ผสมผสานกับดนตรีไทย ดนตรีเวียดนาม และดนตรีสากล เพื่อสร้าง
บรรยากาศ อารมณ์ของตัวละคร และการถ่ายทอดเรื่องราว ซึ่งจะจำแนกตามกลุ่มดนตรีในแต่ละชาติ
ดังตารางที่ 2

Table 2 ดนตรีประกอบการแสดง

กลุ่มดนตรี	เครื่องดนตรี	การนำไปใช้
ไทยทรงดำ	แคนไทยทรงดำ	เสียงแคนจะแสดงถึงอารมณ์ของตัวละคร เช่น เสียง สูง แสดงถึงความสุข เสียงต่ำ แสดงถึงความเศร้า
	พิณ	ใช้ในเพลงที่แสดงถึงความหวัง
	ซอฮู้และซอด้าง	ใช้ในฉากสะท้อนอารมณ์ เช่น การอพยพ
	กลองตุ้ม	ประกอบจังหวะในฉากรื่นเริง
ไทย	ฉิ่ง ฉาบ กรับไม้ โหม่ง ชลุ่ย	ประกอบจังหวะในฉากเพื่อนรำ
	ระนาดเอก ระนาดทุ้ม	ใช้ในฉากที่เกี่ยวกับราชสำนักสยาม
	ปี่ชวา ปี่ใน	ใช้สร้างบรรยากาศซึ่งขึงในฉากสงคราม
	กลองทัด กลองมโหระทึก	ใช้ในฉากสงครามที่แสดงถึงอำนาจของราชสำนักสยาม
เวียดนาม	ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก	ใช้ในฉากที่อลังการ เช่น งานเฉลิมฉลอง
	दान บาว (พิณเวียดนาม)	ใช้ในฉากหมู่บ้านที่เดียนเบียนฟู และแสดงถึงความรู้สึก โหยหาบ้านเกิดของชาวไทยทรงดำ
	दान เจิ้ง (จะเข้เวียดนาม)	ใช้ในฉากราชสำนักญวน
	दान จุ่ยต (เครื่องสายคล้าย กีตาร์)	ใช้ในฉากอาลัยอาวรณ์
สากล	ตร่วง (กลองเวียดนาม)	ใช้ในฉากที่เกี่ยวกับสงคราม
	เครื่องสาย เช่น ไวโอลิน	ใช้เพื่อเสริมสร้างอารมณ์ที่แตกต่างกันตลอดทั้งเรื่อง
	เครื่องเป่า เช่น ฟลูต	ใช้เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศความสงบสุขในช่วงต้นเรื่อง
	เครื่องตี เช่น กลองทิมปานี	ประกอบจังหวะในฉากเดินทัพและสงคราม
	เปียโน คีย์บอร์ด	ประกอบจังหวะที่หลากหลายของเรื่อง
	กีตาร์โปร่ง	ใช้บรรเลงเป็นทำนองพื้นบ้านและเชื่อมดนตรีชาติต่าง ๆ

Source: Ouppatham (2024)

6.4 การออกแบบเครื่องแต่งกาย การแต่งกายของชาวไทยทรงดำนิยมใส่ชุดสีดำหรือสีกรมท่า
ผู้ชาย สวมเสื้อไทติดกระดุมเงิน 11 เม็ดขึ้นไป สวมกางเกงขาสั้น คาดด้วยสายคาดเอว ส่วนผู้หญิง สวม
เสื้อก้อมติดกระดุมเงินไม่เกิน 11 เม็ด นุ่งผ้าซิ่นทรงหน้าวัวลายแดงโม นอกจากนี้ ชาวไทยทรงดำยังมีชุด
สำหรับใส่ในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น เสื้อโด้ก เป็นเสื้อคลุมที่ใช้ไว้ทุกข์เมื่อญาติผู้ใหญ่เสียชีวิต ใช้แบบ
เดียวกันทั้งชายและหญิง

Figure 1 การออกแบบเสื้อโตก
Source : Ouppatham (2024)

จากรูปที่ 1 นามกรรมไทยทรงดำ ชุต จากเตียนเบียนฟู่มไหศวรรย์ ได้นำเสื้อโตกมาออกแบบเป็นชุดในการแสดง โดยมีลักษณะเป็นเสื้อคลุมคอแหลมทั้งด้านหน้าและด้านหลัง รวมถึงมีความยาวมากขึ้นเพื่อปกปิดชุดด้านใน วัสดุทำมาจากผ้าปักกระสอบ และสวมใส่เครื่องประดับเงิน

6.5 การออกแบบอุปกรณ์การแสดง

อุปกรณ์การแสดง การแสดงเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการเดินทางอพยพจากเตียนเบียนฟูมาสู่ไทย จึงใช้อุปกรณ์เป็นเครื่องจักสานในวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทยทรงดำ ประกอบด้วย 5 อย่าง ได้แก่

Table 3 อุปกรณ์การแสดง

ลำดับ	รูปอุปกรณ์	ชื่อเรียก	การใช้งาน
1		พัดโบก	พัดโบกให้เย็นสบาย ใส่แมลง หรือพัดโบกเพื่อหุงต้มให้ไฟติดไว
2		กะหมวง	ภาชนะใส่ปลาที่จับในนา

Table 3 อุปกรณ์การแสดง (ต่อ)

ลำดับ	รูปอุปกรณ์	ชื่อเรียก	การใช้งาน
3		ก่องข้าว	ภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่ทรงเหมือน ตุ่มคอสูง มีฝาครอบ ฐานสี่เหลี่ยม ไวใส่ข้าวเหนียวหนึ่ง
4		ขมุก	ภาชนะไม้สาน มีฝาปิด ใช้สำหรับ เก็บผ้าที่ทอเสร็จแล้ว
5		กะเหล็บ	ภาชนะสานที่คล้ายกระบุงแต่รูป ค่อนข้างแบน ทรงสูงกว่า ฐานเป็น สี่เหลี่ยมผืนผ้า ใช้สะพายหลังใส่ ของอเนกประสงค์

Source: Ouppatham (2024)

6.6 การออกแบบฉาก

ผู้วิจัยจัดแสดงในหมู่บ้านไทยทรงดำ แต่เนื่องจากการแสดงดำเนินเรื่องราวเกี่ยวกับการอพยพจึงมีการจำลองสถานที่ 3 แห่งตามเรื่องราวเพิ่มเติม คือ ด้านซ้ายเป็นฉากราชสำนักสยาม ถัดมาเป็นฉากเรือนกวังดู่ (เรือนทรงหลังเต่า) ที่เดียนเบียนฟู ถัดมาเป็นฉากประตูเมืองเวียดนาม และด้านขวาเป็นฉากพระนครคีรีตามลำดับ ดังรูปที่ 2

Figure 2 การออกแบบฉาก

Source : Kluypetch (2024)

6.7 การออกแบบกระบวนท่ารำ

ท่ารำของไทยทรงดำมีลักษณะเฉพาะที่อ่อนช้อย เรียบง่าย และสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยได้รับการถ่ายทอดจากผู้สูงอายุในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น เทศกาลอินกอนฟอนแคน ผู้วิจัยได้นำรูปแบบดั้งเดิมมาผสมผสานกับแนวคิดใหม่ โดยได้รับแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ เหตุผลของการออกแบบเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ไทยทรงดำและถ่ายทอดวัฒนธรรมและวิถีชีวิตผ่านท่ารำ หลักการออกแบบท่ารำโดยรวม

6.7.1 ยึดโยงกับวิถีชีวิตจริง ใช้ท่าเลียนแบบกิจกรรมประจำวัน เช่น กวาดบ้าน ปักผ้า

6.7.2 เน้นความเรียบง่าย เพื่อให้ผู้ชมเข้าถึงได้ง่ายและผู้แสดงสามารถฝึกฝนได้

6.7.3 ถ่ายทอดค่านิยม เช่น ความเคารพ ความเป็นระเบียบ

6.7.4 ผสมผสานความงามเชิงวัฒนธรรม โดยคงไว้ซึ่งความอ่อนช้อยตามลักษณะของการรำ โดยใช้ท่าหลัก คือท่ารำวง และท่ารอง เช่น ท่าคุกเข่าคำนับ ดังตัวอย่าง

Table 4 ตัวอย่างท่ารำ

ท่าที่	รูปท่ารำ	คำอธิบาย
1		คุกเข่าคำนับ การปฏิบัติ นั่งคุกเข่าก้มหน้า มือทั้งสองข้างคว่ำมือแตะที่พื้น ความหมาย แสดงถึงความเคารพต่อผู้ใหญ่ของชาวไทยทรงดำ
2		ท่ารำวง การปฏิบัติ ท่ามือหมุนตามจังหวะ ขยับเท้าเป็นจังหวะหมุนวนรอบวง ความหมาย เป็นท่ารำจากการฟ้อนรำเพื่อสังสรรค์ แสดงถึงความรื่นเริง
3		ท่าจับปักผ้า การปฏิบัติ มือทั้งสองข้างจับปลายผ้าขึ้นหรือชายเสื้อแล้วยกขึ้นเบา ๆ ความหมาย แสดงถึงความภาคภูมิใจในการแต่งกาย

Source: Ouppatham (2024)

7. การสรุปผลและการอภิปรายผล (Conclusion and Discussion)

กระบวนการสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยทรงดำ “จากเตียนเบียนฟูสู่หมู่ไหศวรรย์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานนาฏกรรมไทยทรงดำ “จากเตียนเบียนฟูสู่หมู่ไหศวรรย์” ในขั้นเตรียมการแสดง ด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร การสังเกตการณ์ และการสร้างสรรค์การแสดง

ผลการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า การสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยทรงดำ จากเตียนเบียนฟูสู่หมู่ไหศวรรย์ ประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) แนวคิดการแสดง ถ่ายทอดการอพยพของชาวไทยทรงดำจากเตียนเบียนฟูมายังประเทศไทย แสดงในรูปแบบละครแสงสีเสียง 2) การสร้างตัวละครแบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายไทยทรงดำ (ครอบครัวอ้ายเข้มและชาวบ้าน) ฝ่ายอำนาจการเมือง (ขุนศึกญวน หมื่นจันทะ หลวงเพชรรักษา) ฝ่ายราชสำนักสยาม (รัชกาลที่ 4 และข้าราชการบริพาร) 3) การสร้างบทและเพลงประกอบการแสดง บทร้องและบทเจรจา นำประวัติศาสตร์การอพยพมาปรับบทเพิ่มเติมตัวละครและสถานที่ โดยใช้ภาษาไทยทรงดำแท้ ดนตรีประกอบใช้ดนตรีพื้นบ้านไทยทรงดำ ผสมกับดนตรีไทย เวียดนาม และสากล เพื่อเสริมบรรยากาศ อารมณ์ตัวละคร และการเล่าเรื่อง 4) การออกแบบเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้าเป็นเสื้อคลุม คอแหลม เพิ่มความยาว วัสดุทำจากผ้าป่านกระสอบ สวมใส่เครื่องประดับเงิน 5) การออกแบบอุปกรณ์การแสดง เป็นเครื่องจักสานในชีวิตประจำวัน 6) การออกแบบฉาก จำลองสถานที่ 4 แห่ง คือ ราชสำนักสยาม เรือนกว้างตึก ประตูเมืองเวียดนาม และพระนครคีรี 7) การออกแบบกระบวนการทำ รูปแบบดั้งเดิมผสมผสานกับแนวคิดใหม่ โดยได้รับแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิตและพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำ

การสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยทรงดำ จากเตียนเบียนฟูสู่หมู่ไหศวรรย์ เป็นการนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำผ่านละครแสงสีเสียง โดยเนื้อหาของการแสดงดำเนินเรื่องตามเหตุการณ์จริงที่มีการอพยพจากเมืองเตียนเบียนฟู สู่การตั้งรกรากในเมืองเพชรบุรี การวิเคราะห์ผลการวิจัยสอดคล้องกับองค์ประกอบทางศิลปะการละคร 6 ด้าน (Virultrak, 2004) ได้แก่ โครงสร้างเรื่อง ตัวละคร แนวคิดหลัก บทสนทนา ดนตรี และองค์ประกอบการจัดแสดงบนเวที ดังนี้ 1) ลำดับขั้นตอนของโครงเรื่อง โครงสร้างของการแสดง จากเตียนเบียนฟูสู่หมู่ไหศวรรย์ ดำเนินไปตามแนวคิดของโครงเรื่องละคร 5 ตอน 2) ตัวละคร ได้แก่ ฝ่ายไทยทรงดำ (ครอบครัวอ้ายเข้มและชาวบ้าน) ฝ่ายอำนาจการเมือง (ขุนศึกญวน หมื่นจันทะ หลวงเพชรรักษา) และฝ่ายราชสำนักสยาม (รัชกาลที่ 4 และข้าราชการบริพาร) 3) แนวความคิดหลัก คือความเข้มแข็งของอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ท่ามกลางสงครามและการอพยพ 4) ศิลปะการเจรจาและบทสนทนา บทร้องและเจรจาทะลิภาษาไทยทรงดำ ถ่ายทอดเรื่องราวและความรู้สึก 5) ดนตรี ดนตรีพื้นบ้านไทยทรงดำผสมกับดนตรีไทย เวียดนาม และสากล 6) ศิลปะการจัดแสดงบนเวที ได้แก่ เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบฉาก แสง สี เสียง และท่ารำ คือ การแต่งกายเป็นเสื้อผ้า สวมใส่เครื่องประดับเงิน อุปกรณ์เป็นเครื่องจักสานแสดงถึงวิถีชีวิต ฉากจำลองสถานที่จริง เช่น เตียนเบียนฟู ท่ารำที่สะท้อนวัฒนธรรมและความภาคภูมิใจ ทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญเพื่อให้การแสดงสามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างราบรื่นและสมจริง

นาฏกรรมไทยทรงดำเรื่องนี้ใช้การแสดงเป็นสื่อหลักในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ การอพยพ วิถีชีวิต และพิธีกรรม ของชาวไทยทรงดำ ผ่านการแสดงสดประกอบแสง สี เสียง ซึ่งช่วยให้ผู้ชมเข้าใจรากทางวัฒนธรรมได้ลึกซึ้งกว่าการรับรู้เชิงเอกสาร การแสดงจึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน เช่น การนำภาษาไทยทรงดำ ดนตรีพื้นบ้าน เครื่องแต่งกายเสื้อผ้า และท่ารำดั้งเดิมมาประยุกต์ใหม่ ถือเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่กำลังเลือนหายไป

8. ข้อเสนอแนะงานวิจัย (Research Suggestion)

8.1 หากมีการสัมภาษณ์นักปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ในท้องถิ่นที่เพิ่มเติมจะทำให้ข้อมูลในการสร้างสรรค์นาฏกรรมมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

8.2 ควรศึกษานาฏกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในลักษณะเดียวกัน เพื่อเปรียบเทียบการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านนาฏกรรม จะช่วยให้เห็นความหลากหลายและจุดร่วมของวัฒนธรรม

9. เอกสารอ้างอิง (References)

- Fine Arts Department. (2022). *Ruean Lao-Song (Lao-Song House)*. Fine Arts Department. <https://www.finearts.go.th/main/view/35658-เรือนลาวโซ่ง> [in Thai]
- Phetchaburi Provincial Office. (n.d.). *History of Phetchaburi*. Phetchaburi Provincial Office. <https://www.phetchaburi.go.th/newpb24/content/information/2> [in Thai]
- Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). (2023). *In Korn Fon Khaen: The Valentine's Festival of the Thai Song Dam*. Culturio. <https://culturio.sac.or.th/content/1244> [in Thai]
- SaThonghai, S. (2016). *An analytical study of Dhamma in Buddhism existing in Sen-Ruan custom of Thai-Songdam (Lao-Song) tribe of Bangrakam District, Phitsanulok Province* [Master's thesis, Mahachulalongkornrajavidyalaya University]. [in Thai]
- Virulrak, S. (2004). *Lakkan sadaeng nattayasin parithat [Principles of performing arts]*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]